

no priznaval razlike med ženskim in moškim delom, so začele ženske posegati na tradicionalno moška področja, da bi si povrnile tisti »enakovreden« položaj na družbeni lestvici, ki naj bi ga nekoč že imele. Pojem enakovrednega moškega in ženskega dela je bržkone bolj parafraza moderne enakopravnosti, zato ga veliko lažje položimo v usta moderni kot rimski ženski – povprečni rimski matroni je bilo tovrstno razmišljanje tuje.

Med najvplivnejše ženske družbene vloge moramo vsekakor uvrstiti žalovanje in z njim povezano klicanje k maščevanju. Družbeni pomen in ugled žalovanja je nedvomno ženskam prinašal moč in vpliv. A pogled na rimske matere in žene, ki so ob pomoči najetih naricalk (*praeficae*), nekakšnih voditeljic žalnega zbora, ob grobu zamaknjeno in predirljivo kričale, je ostale državljanke močno vznemirjal, saj jim je vedenjski kodeks prepovedoval, da bi ekscesivno izražali čustva. Odnos državljanov do bogov je temeljil na razumu in vzajemnem sklepanju pogodb in ne na strahu ali drugih čustvih, ki so v Rimu veljala za »pretirana« (rimska religija se namreč omejuje na pravilno izvajanje ritualnih predpisov in od vernika ne zahteva pristnih religioznih občutij). Ženske so s svojo zunanjo podobo (žalna obleka brez vsakršnih vozlov in nakita, razpušчени in neurejeni lasje) in tudi z nenavadnim in nič kaj sramežljivim vedenjem (obredni kriki, lamentacija, praskanje po licih do krvi in bitje po golih prsih), ki je žensko postavljalo v območje mejnega in zato nevarnega, rušile ideal mirnega sožitja med državljanji in bogovi v Rimu, zato je država z religioznimi predpisi prepovedala pretirano žensko žalovanje pri zasebnih pogrebi na javnem prostoru. Ženske so doživljale in predstavljale smrt bližnjega kot resnično izgubo za skupnost in s tem ogrožale drug vzvišen ideal rimske skupnosti – žrtvovanje posameznika za državo. Tudi klici po maščevanju so predstavljali neposredno grožnjo urejenemu družbenemu sistemu, saj so spodbujali sorodnike, da bi spore reševali mimo sodne poti po načelu krvnega maščevanja. Žalovanje je bilo torej po eni strani ženska dolžnost, ki je žalovalkam prinašala ugled in spoštovanje, po drugi pa je država v želji, da vzpostavi obvladljivo stanje, skrajne oblike žalovanja – že samo v tem se vidi njegov izjemen vpliv – omejevala.

Avtorica je obravnavani temi posvetila celih sedem let. Skozi celotno delo se neutrudno sklicuje na najvažnejše antične vire in uporablja

najboljšo moderno literaturo. Površnemu bralcu bi se lahko zazdelo, da je na poti do končnega izdelka dodala le še finese, pozorni pa v poveznici in zaključeni celoti kmalu prepozna garaško delo. Čeprav je knjiga *Quid lacrimis...* v vseh ozirih plod znanstvenega dela, je avtoričin jezik tako nevsiljiv in tekoč, da bi bil koristna lektira za vso tisto množico, ki svoje puhlice skriva v nabuhli dolgoveznosti. Skratka, knjiga, ki ji kličem *ad multos annos*, avtorici pa *ad multos libros*!

Mitja Sadek

»MEDICINA JE KRONA IN CVET NARAVOSLOVNE ZNANOSTI«

Dr. Fran Viljem Lipič, Topografija c.-kr. deželnega glavnega mesta Ljubljane, Ljubljana 1834; Faksimile, prevod in spremne študije (urednica Zvonka Zupanič Slavec, prevajalka Marjeta Oblak); Znanstveno društvo za zgodovino zdravstvene kulture Slovenije, Ljubljana 2003. 403 strani in preglednice (faksimile), 630 strani (prevod in študije).

Ljubljanski mestni zdravnik dr. Fran Viljem Lipič se je v medicinske analize zapisal predvsem kot avtor prve znanstvene razprave o alkoholizmu (*Dipsobiostatika*, 1834), s svojo Topografijo pa je postavil neminljiv spomenik predmarčni Ljubljani. Delo, ki ga sam naslov prav gotovo ne približa in ne priljubi bralcu, je v resnici biser tedanjega naravoslovja in nenazadnje literature, saj je delo večinoma pisano poljudno in tekoče, in to kljub dejstvu, da ubeseduje precej zahtevno tematiko.

Lipič se v začetku Topografije posveti izčrpnemu opisu naravnogeografskih danosti Ljubljane in okolice (geografska lega, sestava tal in voda, podnebje, temperature, rastlinstvo in živalstvo), nadaljuje pa s tematiko, ki nam je kot zgodovinarjem zagotovo precej bližja – s poselitvijo, topografijo ulic, mestnih predelov in seveda s prebivalci tedanje Ljubljane. Lipič se je kot mestni zdravnik prav gotovo gibal v primerno visokih krogih, hkrati pa mu je njegov poklic omogočal, da se je srečeval tudi z ljudmi, ki so živeli na družbenem dnu. Njegov opis prebi-

valstva in poselitvenih ter stanovanjskih razmer je tako zelo čist in poveden rez skozi vse plasti ljubljanskega meščanstva med elito in lumpenproletariatom. Lipiča niso zanimale samo bivalne razmere, prehrana in odnos meščanstva do zdravnikov in medicine nasploh, z veliko vnemo je raziskoval tudi družbenomoralni mikrokozmos svojih someščanov. Ljubljancem je ta marljiv in nadarjen intelektualec dodobra pokukal v stanovanja, lonce, kozarce, pod odeje in, brez pretiravanja, tudi v glave (*»Za tukajšnje prebivalce je značilen navidez paradoksen kolerično-flegmatični značaj, ki ima večkrat tudi melanholične poteze...«, »Kranjci že po naravi ne izražajo svojih občutkov...«*).

Sad desetletnega preučevanja Ljubljane in Ljubljancem je veličastna knjiga, ki nadgradi posnetek obstoječega stanja (naravnih danosti, poselitve, demografije, zdravstvenega stanja prebivalstva, patologije, družbene skrbi za zdravje – organizacije javnega zdravstva) z množico bolj ali manj izvedljivih reformatorskih idej in predlogov. V Topografiji je Lipič večkratno presegel svoj formalni delokrog in napovedal svojo nadaljnjo poklicno pot. Le-ta ga je iz Ljubljane vodila v Padovo in na Dunaj, težko in premalo cenjeno službo v »neposredni proizvodnji« pa je zamenjal z znanstveno-pedagoškim delom na obeh slovečih medicinskih fakultetah.

Ljubljana se žal do njega ni vedla pretirano gostoljubno – po ukazu nadrejenih je Lipič kot branik »uradne medicinske znanosti« vodil boj z lokalnimi homeopati in njihovimi zagovorniki, kar ga v družbi s takim stanjem duha, kot je v tridesetih letih 19. stoletja vladalo v Ljubljani, gotovo ni naredilo za osebnost meseca, svoje pa je verjetno dodalo tudi preveč ekstremno stališče do alkohola (tega mu Kranjci verjetno niso odpustili). Kljub sorazmerno kratkemu ljubljanskemu obdobju pa je Lipiču uspelo, da je našel nekaj somišljenikov med intelektualno elito tedanje Ljubljane in Kranjske – njihov spisek najdemo med prednaročniki na Topografiji.

Znanstveno društvo za zgodovino zdravstvene kulture Slovenije, zlasti pa njegova sodelavka Zvonka Zupanič Slavec, sta nam po stosedemdesetih letih približala ta biser in z mojstrskim, sočnim prevodom Marjete Oblak omogočila uživanje v Lipičevih bravurah tudi povprečnemu ljubitelju preteklosti. Bralcu so v tej izdaji poleg prevoda na voljo tudi spremljevalne študije, ki nam omogočajo dojeti živopisen spekter

dejavnikov, ki so sooblikovali Lipičev čas in Ljubljano.

Zvonka Zupanič Slavec v svojih dveh študijah razčlenjuje Lipičevo vlogo v medicini – kot praktik in pedagog ter mentor je sooblikoval cele generacije zdravnikov, popiše pa tudi popotovanje medicine med terapevtskim nihilizmom in »moderno« klinično medicino 19. stoletja. Vasilij Melik, Jože Žontar in Igor Grdina se v svojih študijah posvečajo umestitvi Lipiča in Ljubljane v zgodovinske tokove prve tretjine 19. stoletja. Marijan Klemenčič osvetljuje geografske vidike Topografije, Aleš Krbavčič pa je pod drobnogled vzel Lipičevo farmakoterapijo. Jože Jurca se je posvetil Lipičevi vlogi preglednika mesa in nadzornika nad živili živalskega izvora, zbirko spremljevalnih študij pa končuje razprava Andreja Šmalca o kemijski nomenklaturi v Lipičevem času.

Naj zaključim z mislijo, da sodi Lipičeva Topografija z izjemnim spremljevalnim aparatom (tabele z dolžinskimi, utežnimi in drugimi merami, preglednice meritev vetra, temperature; izčrpen glosar zgodovinskih in strokovnih pojmov) na knjižno polico vsakega pismouka ali ljubitelja, ki se poklicno ali ljubiteljsko ukvarja s preteklostjo dežele Kranjske in njenega glavnega mesta Ljubljane.

Aleksander Žižek

ŠOLSKA KRONIKA

Zbornik za zgodovino šolstva in vzgoje – XXXV
Šolska kronika 2002, št. 1 in 2, Slovenski šolski muzej, Ljubljana, 2002, 408 str.

Slovenski šolski muzej se že nad sto let ukvarja s preučevanjem in ohranjanjem tradicije šolstva in vzgoje. Poleg redne muzejske dejavnosti se ukvarja tudi z izdajateljsko dejavnostjo.

Šolska kronika, ki je leta 1992 postala samostojno glasilo Slovenskega šolskega muzeja, izhaja od leta 1964.

Vsebina prve številke je usklajena z rednim uredniškim programom, poglavja pa si sledijo takole: Članki in razprave (str. 7–78), Prispevki in gradivo (str. 79–114), Spomini na šolo (str. 115–119), Jubileji (str. 121–134), In memoriam